THE FUNCTIONING OF THE ROMANIAN INTERJECTION IN SPEECH

Ana-Maria Popa
Assist. Prof., PhD, Ovidius University of Constanța

Abstract: The paper aims to explore the category of the interjection in Romanian language by relying to the theory of the acts of speech. The objective of my work is to describe the functioning of the interjection in speech by evoking the role of situational context which determines the multifunctional character. This type of approach will allow me to analyse the expressive potential and the communicative significace of this group of words.

Keywords: interjection, polyfunctionality, situational context, expressivity, ostensive interjections.

Prezentarea de față urmărește să ofere câteva exemple de analiză a interjecțiilor utilizate în discurs, realizată din perspectiva actelor de limbaj din sfera pragmaticii. Interjecțiile se deosebesc de alte clase de cuvinte prin faptul că nu denotă obiecte (în sens lag)/ referenți prin intermediul unui concept și nu au un sens, în accepția lui Ferdinand de Saussure; în legătură cu acestea, se preferă termenii de *semnificație* și *înțeles*, în locul aceluia de *sens*. Pentru multe intejecții, semnificația depinde, în limba vorbită, de intonație, gesturi, mimică și de întreg registrul lingvistic situațional.

Elemente marginale ale studiilor de gramatică și morfologie, interjecțiile sunt elemente ale limbii care au constituit subiect de cercetare în ultimele decenii. Considerate vreme îndelungată o subclasă a adverbelor, lingviștii au avut rezerve în includerea lor într-o clasă distinctă și s-au gândit inclusiv la excluderea[1] acestora, după cum notează Claude Buridant: „depuis l'Antiquité, les grammairiens se demandent si elle fait partie du discours, si elle est une partie du discours ou si elle constitue une classe grammaticale indépendante" (2006: 3).

Interjecțiile au fost definite drept lexeme cu rol metacomunicativ la nivelul interacțiunii conversaționale, după cum Gregory Bateson (1955) semnala importanța crucială a semnalelor metacomunicative în ethologia comunicării. Victor Ingve (1970), specialist în lingvistica computațională, consideră interjecțiile „back channel messages" cu rol semnificativ în construirea conversației și în generarea unui canal de comunicare diferit de canalul principal. Felix Ameka (1992) susține că interjecțiile dețin conținut propozițional și construiesc acte de de limbaj, definindu-le drept instrumente ilocuționare folosite în comunicarea interpersonală.

Charles Carpenter Fries, în lucrarea *Structure of English* (1952), integrează interjecția ca element coeziv la nivelul discursurilor informale din orice grup social, pe care o definește ca: „set of response types whose function was continued attention, conventionally signaled"(1952: 89). Din perspectiva frecvenței în comunicare, autorul identifică interjecțiile cele mai folosite în limba engleză în interacțiunea socială: 1. *Yes,* 2. *Unhhunh (uh-hunh, mmhm*), 3. *Yeah,* 4. *Good,* 5. *Oh*, mărci ale menținerii atenției semnalate convențional.

În cadrul vocabularului reprezentativ romanic al limbii române sunt înregistrate 12 interjecții (Sala, 1988: 67) care răspund la criteriul uzajului și doar una la criteriul bogăției semantice, ceea ce dovedește un grad maxim de dependență de context:

[1] Puțin studiată și plasată la periferia sistemului lingvistic, interjecția a fost chiar propusă spre eliminarea din rândul clasei elementelor neflexibile: „on peut d'emblée éliminer l'une des parties traditionnelles, l'interjection. Non que celle-ci soit à exclure de la langue: il serait absurde de le pense. Mais elle n'entre pas es système avec les autres, parce qu'elle n'appartient pas au système conceptuel"(Moignet, 1981: 12).

	U (uzaj)	S (bogăția semantică)[2]	R (puterea de derivare)[3]
ah	+	-	-
ai	+	-	-
ei	+	-	-
ha	+	-	-
ia	+	-	-
iacă	+	-	-
marș	+	+	-
mă	+	-	-
măi	+	-	-
na	+	-	-
oh	+	-	-
vai	+	-	

Actul de limbaj (engl. *speech act*) este un concept introdus în filozofia limbajului de J. L. Austin, dezvoltat de J. R. Searle. Teoria lui J.L. Austin a reprezentat o revoluție care are în centru modul concret în care persoanele comunică, cu o structură ce conține o componentă *locuționară* (forma lingvistică), *ilocuționar*ă (acțiunea performată) și *perlocuționară* (efectul vizat). Ca și J.L. Austin, Searle a propus o clasificare a actelor de limbaj. Pentru a evita imperfecțiunile precedentei clasificări (suprapunerea categoriilor), taxinomia lui Searle are la bază distincția dintre verbe ilocuționare și acte ilocuționare. În tipologia lui J. R. Searle, actele sunt grupate în mai multe categorii, acoperind toate situațiile de utilizare a limbajului:

- **reprezentative,** numite și **asertive** (Searle, 1969, 1979)(engl. *representatives*, *assertives*) sunt aserțiuni prin care se comunică informații, se descrie realitatea; locutorul garantează valoarea de adevăr a conținutului propozițional, care poate fi adevărat sau fals (aserțiuni categorice, negări, presupuneri); numele derivă din faptul că frazele susceptibile de a avea o valoare de adevăr sunt reprezentări ale situațiilor alternative posibile din universul extralingvistic:

a. *Certific / declar / afirm că Ion Popescu a verificat personal actele firmei.*

b. *Ion Popescu a verificat personal actele firmei*.

Conținutul propozițional al aserțiunii b. descrie o stare, o situație a universului. Într-o logică bivalentă, situațiile alternative posibile privesc acșiunea de verificare a contabilității

- **directive** (engl. *directives*) – care vizează îndeplinirea unei acțiuni de către alocutor: cereri, ordine, rugăminți etc.); exprimă intenția locutorului de a-l influența pe interlocutor să facă o anumită acțiune:

a. *Te rog să te oprești!*

b. *Oprește-te!*

c. *Stop!*

- **comisive** (promisiuni prin care locutorul se angajează să realizeze acțiuni viitoare): promisiunea, jurământul, amenințarea;

- **expresive** (prin care se exprimă atitudini și afecte): laudă, oprobriu, urare, compliment, insultă, scuză etc.

- **declarative** (în care enunțurile schimbă efectiv o situație, în virtutea unor convenții existente: folosite pentru a închide sau a deschide o ședință, pentru a da un verdict etc.)

[2] Sunt necesare minimum cinci sensuri proprii sau derivate.

[3] Cel puțin trei derivate.

Actele de vorbire pot fi **directe** (forma lor canonică si contextul corespunzând unei anumite valori ilocuționare și perlocuționare) sau **indirecte**, atunci când un anumit act se realizează (convențional sau contextual) prin intermediul unui act: de exemplu, cererea *Te rog să deschizi fereastra!* poate fi realizată indirect printr-o aserțiune (*E cam cald aici*., „Uf, zice amicul meu; grozavă căldură azi"(I.L. Caragiale, *Situațiunea*)) sau printr-o interogație: *Nu e prea cald aici?*.

Limba română actuală dovedește deschidere în includerea unor termeni noi în sfera interjecției, dovadă fiind existența unor interjecții secundare sau improprii, „create pe terenul limbii române din alte părți de vorbire sau din din diverse sintagme ori propoziții care, în urma unei întrebuințări frecvente și prin accentuarea valorii afective, au căpătat statut de interjecții" (GALR, I: 658). În urma analizei $DOOM_3$, am identificat un număr de 62 de intrări noi în sfera interjecției, cu următoarea clasificare:

- interjecții simple: *amar*[2] : *Vai și-~ de el!*, *băi*[2] , *bis*[2] , *bravos* (înv., fam.), *cucurigu-gagu, Doamne, dom'le/domn'e* (fam.), *domnule, Dumnezeule* (și: *Dumnezeule mare!*), *ehehe, ei na, ete/iete* (fam.), *etete/ietete, frate*[1], *frățioare, hai sictir* (arg., fam.), *hî! hî!, hop-țop, ia hai, ia uite, încet*[3], *mamă*[1], *măiculiță*[1] (pop.), *neneacă*[1], *nț, pam-pam, pi*[1] , *scârța-scârța*[1], *sesam*[1], *ta-ra-ta-ta, târș*[2], *trosc-pleosc, țais*[2] (fam.), *țopa, uitați, vax, zbang*;
- interjecții compuse: *ete fleoșc*/*iete fleoșc* (fam.), *ete na*/*iete na* (fam.), *ete scârț*/*iete scârț* (fam.), *șart! part!*;
- locuțiuni interjecționale: *ce Dumnezeu, ce mai, da' de unde, Doamne-ajută, Doamne ferește, ei bine, ferească Dumnezeu, ferească Sfântul, ia te uită, ia vezi, la naiba, mamă-mamă, măi să fie, naiba (la ~), nu zău, păcatele mele, scârț, Mariț*o (fam., pop.), *slavă Cerului* , *slavă Domnului, tronc, Marghioalo* (fam., pop.).

În multe contexte, interjecțiile sunt semnale exclamative care au funcția de a-l ghida pe interlocutor să interpreteze afectiv mesajul. Semnificația se conturează cu ajutorul contextului lingvistic. Interjecțiile creează acte de vorbire întrucât capătă numeroase valori contextuale.

În teoria actelor de vorbire, în modelul lui J. R. Searle, actele expresive sunt acte prin care locutorul exprimă atitudini și afecte: laudă (*A fost excelent!*) sau oprobriu (*E inadmisibil!*), urare (*Îți doresc succes!*), compliment (*Arăți superb!*), insultă (*Ești un idiot!*), mulțumire (*Îți mulțumesc pentru ajutor!*), scuză (*Îmi pare rău pentru ce am spus!*) etc.

Unele interjecții exprimă reacții afective la diverse senzații fizice sau emoții ori stări mentale, iar semnificația lor este dependentă în foarte mare măsură de intonație și de context. Interjecția realizează în același timp o funcție expresivă și eliberatoare a gândurilor și sentimentelor subiectului vorbitor. Are loc o fomă de catharsis, o descărcare emoțională care evidențiază caracterul subiectiv:

„Avocatul: Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana: *Ei, bravos*! Dumneata ce trabă ai? Să-i înveți ce să spuie ... Martori găsim noi." (I.L. Caragiale, *Art. 214*).

Dialogul este între avocat și Lae, intervențiile preotesei Tarsița fiind introduse printr-o secvență de inserție. Revolta personajului și autoselectarea ca destinatar reies din utilizarea interjecțiilor *ei* și *bravos*.

Cele mai multe interjecții au o semnificație, precum *ura* (bucurie), *sâc* (enervare), *au* (durere) , *uau* (uimire) etc., sau două:

- *ff* (reacția la o arsură sau reacția la senzația de frig);
- *ptiu* (admirația sau disprețul);
- *tii* (admirația sau regretul);
- *brr* (senzația de frig sau senzația de groază);

- *bravo/ bravos* (admirația sau dezaprobarea, prin ironie);
- *mde* (îndoiala sau distanțarea).

Câteva interjecții au multiple semnificații reconstituite contextual: *a, ah, e, ei, o, of, uf, vai* etc.

A face parte din clasa interjecțiilor cu valoare emotivă neintegrate sintactic (GALR, 2008 I: 666), care poate exprima fie o durere pe o durată scurtă (a), fie surpriza locutorului (b), fie o reacție la un gând, apărut spontan în mintea vorbitorului (c):

(a) *A! Mă doare. Opreşte-te!*
(b) *A! Uite cine a sosit la recepție!*
(c) *A! Mi-am amintit ce voiam să îți spun.*

Interjecția *e* exprimă stări din cele mai diverse (indignare, enervare, plictiseală, regret, surprindere, neîncredere etc.), uneori chiar și valori opuse (indignare, reproș vs satisfacție, mulțumire), deductibile doar în context:

(a) *Ai luat cea mai mare notă! E! Cine mai e ca tine?* (mulțumire)
(b) *Ce ți s-a întâmplat? / - E! Lasă-mă și tu în pace!* (enervare)

Ca interjecție, *o* este izolată de restul enunțului și exprimă anumite stări emotive (bucurie, tristețe, uimire etc.):

(a) *O, ce ploaie!*
(b) *O, ce veste bună mi-ai dat! Vs O, ce veste proastă mi-ai dat!*

Interjecția *o* poate avea valoare fatică, de inițiere a contactului lingvistic: *O, ce bine că te văd!*

Uneori, interjecția *o* are rol de conector pragmatic, putând apărea în replica interlocutorului și semnalând diverse reacții ale acestuia, precum acordul (a), reprosul (b), obiecția (c):

(a) *Îți propun să mergem împreună! – O, este necesar! Nu am deloc simțul orientării.*
(b) *Nu mai știu dacă am oprit sau nu aragazul. –O, nu se poate să uiți asta!*
(c) *Nu e cazul să îmi faci tu observații în acest moment! –O, cred că m-ai înțeles greșit!*

Aparițiile interjecției *vai* semnalează emoții și sentimente variate: durere (a), suferință (b), uimire (c), indignare (d), teamă (e), bucurie (e):

(a) *Vai, mă doare*!
(b) *Vai, ce catastrofă*!
(c) *Vai, ce rușine să vorbești așa*!
(d) *Vai, ce ne facem*?
(e) *Vai, ce veste extraordinară*!

Actele directive se realizează frecvent prin enunțuri care conțin imperative (*Deschideți geamul*!) și exprimă un ordin sau un îndemn. Prin intermediul acestor acte, cereri, ordine, comenzi, rugăminți, îndemnuri, sfaturi, locutorul vizează să-l determine pe interlocutor să performeze o anumită acțiune. Exprimarea indirectă a actelor directive nu are preferințe gramaticale clare, putând fi realizată prin enunțuri mai mult sau mai puțin convenționalizate, asertive (*Mi-e sete.* – ca act de cerere) sau interogative (*Poți să-mi dai un instrument de scris?* – cerere politicoasă).

Interjecția conativă este centrată pe locutorul care își exprimă atitudinea și, în același timp, pe interlocutorul asupra căruia încearcă să producă un efect particular: să influențeze un comportament, să determine o acțiune, să șocheze etc., după cum notează Isačenko: „ the aim of conation is to provoke a reaction on the part of the listener”(1964: 91). Spre exemplu, în limba română se utilizează următoarele interjecții:

- *sss, șșș, șt, pst*: *Șt, vă rog!* – 'vreau să faceți liniște';

- *stop, ho* – 'vreau să vă opriți dintr-o anumită acțiune'), *halt* – 'vreau să stea pe loc';

- *hop*: *Și...hop!* – 'vreau să pornească următorul înotător' (semnal folosit în limbajul specializat al instructorilor de înot pentru a da semnalul de pornire al unui înotător la o distanță apreciabilă față de înotătorul din față, aflat pe același culoar).

Interjecțiile cunosc o specializare în privința actelor directive cu destinatari animale: *aport* (câini), *bâr* (oi), *dii* (cai), *hăis, cea* (boi), *zât* (pisici), *marș* (a alunga câinii, dar și comanda unui unități militare: *Înainte, marș!*).

Conținut imperativ general au interjecțiile *hai(de)* și *ia*.

Interjecții prezentative sau ostensive (*ia, iacă, iacătă, iată, uite*) pot avea utilizare:

- **deictică** (prezintă obiecte, persoane evenimente din contextul situațional): *Uite-l că vine!*;

- **discursivă** (introduc un enunț sau un fragment de enunț, al cărui conținut îl pun în evidență):

Anii, iată, au trecut și imaginea lui este ceva mai bună.

Interjecțiile care funcționează ca mărci discursive sau dialogale pot fi considerate părți constitutive ale actelor reprezentative:

- *ai, aș, de, deh, ei, hm, iată, îhî, nț* (răspuns negativ), *păi* (contur intonațional: fără pauză: afirmație sigură; cu pauză și o anumită intonație: nesigură, evitarea unui răspuns), *uite, zău/ zău așa* (întăresc afirmația) etc.
- *aș(i), ei, ei aș, ei na + Doamne ferește, pe dracu(l)*: răspunsuri negative;
- *hă* - lacune în procesul de înțelegere a mesajului (*Hă, poți repeta?*) sau dezacord (*Hă, nu-mi place deloc ideea ta!*);
- *de, ei*: o ezitare sau evitarea unui răspuns direct;
- *ai, ei*: mărci interogative.

Interjecțiile apelative sau adresative sunt specializate pentru destinatari cu trăsătura [+uman] (±vocativ): *alo, bă, băi, bre, fa* / *fă* (sex feminin), *hei, mă, măi* (mirarea/admirația) sau [- uman]: *cuțu, pis, pui-pui*.

Concluzii

În limba română contemporana, interjecția dovedește un caracter complex și un statut lingvistic ambiguu. În cele mai multe situații, dovedește dependență față de contextul în mijlocul căruia se plasează, precum o *particula interiecta*. Această clasă constituie o legătură între aspecte variate privitoare la transmiterea emoțiilor. Dincolo de reflectarea stărilor afective, interjecțiile exprimă o gamă largă de funcții identificabile în context.

BIBLIOGRAPHY

AMEKA, Felix, 1992, „Interjections: The Yet Neglected Part of Speech", in *Journal of Pragmatics*, 18/2, pp. 101-118.

AUSTIN, John Langshaw, 2005, *Cum să faci lucruri cu vorbe*. Traducere din limba engleză de Sorana Corneanu, Pitești: Paralela 45.

BURIDANT, Claude, 2006, „L'interjection: jeux et enjeux", in *Langages*, 161, pp. 3-9.

COSTĂCHESCU, Adriana, 2019, *Pragmatica lingvistică. Teorii, dezbateri, exemple*, Iași: Institutul European.

FRIES, Charles Carpenter, 1952, Structure of English, New York: Harcourt Brace.

GUȚU-ROMALO, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române. Volumul I. Cuvântul*, Editura Academiei: București.

IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, 1999, *Conversația. Structuri și strategii*, București: Editura All.

IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, 1991, *Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literari*, București: Editura Academiei Române.

KLEIBER, George, 2006, „Sémiotique de l' interjection", in *Langages*, vol. 40, nr. 161, Larousse/Armand: Paris, pp. 10-23.

MOIGNET, Gérard, 1981, *Systématique de la langue française*, Paris: Klincksieck.

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela (coord.), Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Adnana Boioc Apintei, 2023, *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*, București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

SALA, Marius (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

SEARLE, John R., 1969, *Speech acts*, Cambridge: Cambridge University Press.

SEARLE, John R., 1979, *Expression and Meaning*, Cambridge: Cambridge University Press.

TUTESCU, Mariana, „L'interjection modalisation, axiologisation et grammaticalisation. Le cas des interjections roumaines zău et vai", in *Langages*, 40, nr. 161, *L'interjection: jeux et enjeux*, pp. 37-46.

VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana (coord.), 2023, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a III-a revizuită și adăugită, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", București: Univers Enciclopedic.